

*Hollolan
Kulttuuritie*

Hollolan kulttuuritie

Myllysaari _____	4
Tiirismaa-Messilän kartano _____	6
Pirunpesä _____	8
Kutajärven lintutorni _____	9
Pyhäniemen kartano _____	10
Talvisodan lentokenttä _____	10
Hollolan kirkonkylä _____	10
Hollolan kirkko _____	12
Hollolan lainajvästö _____	14
Kapatuosian linnavuori _____	14
Talomuseo _____	16
Hollolan kunnantupa _____	16
Kiikunlähde _____	17
Hollolan lentokenttä _____	19
Kirkk´ailan kalmisto ja Kankaantaan kyläryhmä _____	20
Kuntakeskus _____	21

Teksti: Kyösti Toivonen, Mahimi Oy, Hollola

Englanniksi kääntänyt: Maris Translations Oy, Lahti

The Hollola culture trail

Myllysaari _____	4
Tiirismaa-Messilä manor _____	6
Pirunpesä (Devil´s Nest) _____	8
Kutajärven lintutorni (Kutajärvi Bird Observation Tower) _____	9
Pyhäniemi manor _____	10
Winter war airforce base _____	10
Hollola parish village _____	10
Hollola church _____	12
Hollola granary store or parish storehouse on Pitkähännänmäki hill _____	14
Kapatuosia _____	14
Talomuseo (House museum) _____	16
Hollolan kunnantupa (Hollola´s municipal house) _____	16
Kiikunlähde _____	17
Hollola airport _____	19
Kirkk´aila burial and Kankaantaka village cluster _____	20
Administrative center _____	21

Graafinen suunnittelu ja taitto: M&P PAINO,
Piia Pulkkinen

Retki Hollolan kulttuuritiellä

Tervetuloa tutustumaan Hollolaan, koko Päijät-Hämeen emäpitäjään, sen historiaan ja nykypäivään.

Retki alkaa Lahden linja-autoasemalta. Ajamme Jalkarantietä Messilään, sieltä Rantatietä Hollolan kirkolle, sieltä Kirkkotien ja muutaman mutkan kautta Salpakankaalle Hollolan kuntakeskukseen ja sitten takaisin Lahteen. Ajomatkaa kertyy noin 50 kilometriä ja jos kaikkiin suositeltuihin kohteisiin tutustutte, on aikaa varattava hyvinkin kuitisen tuntia. Nollaa autosi tai pyöräsi trippimittari. Hyvää matkaa!

The Hollola culture trail tour

Welcome to explore both historical and present day Hollola, the heart of the Päijät-Häme district.

Your journey begins at Lahti bus station. From there you will travel along Jalkarantatie Road towards Messilä, then you will follow the lakeside Rantatie Road to Hollola church, and from there continue along Kirkkotie and some rather windy roads to Salpakangas, the municipal centre of Hollola, before returning to Lahti. You will cover a distance of around 50 kilometers in total, and if all the recommended sites are visited we would recommend you leave yourselves 6 hours to complete the tour. Remember to set the trip meter on your car or bike to zero before setting off. We wish you a happy journey!

Matka Hollolan kirkolle alkaa Jalkarannantietä Suomen ainoitten vesiurkujen ohitse moottorirantaan, josta aukeaa komea näkymä Lahden satamaan ja modernin Suomen suurimpaan puurakennukseen, akustiikaltaan ylistettyyn Sibelius-taloon sekä vastarannan Ankkurin ja Ruoriniemen asuntoalueille. Sitten nouseaan ylös mäkeä, jossa tien ja rannan välissä olevien kerrostalojen paikalla oli 1900-luvun alussa Pallaksen lankarullatehdas ja alueen vanhimmat talot tien vasemmalla puolella ovatkin kyseisen tehtaan työväen asuintaloja. Alueen uudistalojen tulee sopeutua vanhaan rakennuskantaan.

Your journey to Hollola church will begin by passing Finland's only musical fountain on our way to Lahti's motoring harbor. From here you are treated to a wonderful view across to Lahti's main harbour area, the acoustically appraised Sibelius Hall (this modern construction is Finland's largest wooden building), and the residential areas of Ankkuri and Ruoriniemi on the opposite side of the bank. Continue uphill, past an area of apartment buildings sandwiched between road and lake. These apartments are built on the site of the former Pallas cotton spool factory, which operated in the area in the early 1900s; the houses on the left hand side of the road are some of the areas oldest and were once home to the factory workers. The new houses are built to complement the older architecture.

Myllysaaresta on tehty merkittävä arkeologinen löytö paviljongin perustuksia kaivettaessa: 500 – 700 luvuilta olevia keihäänkärkiä ja kaksiteräisen miekan katkelma. Paikalla on ollut kalmisto, johon on tehty polttohautauksia. Hautasaaret ovat aikoinaan olleet yleisiä. Vainajan on miekkoineen ja keihäineen uskottu matkaavan vesireittejä pitkin kohti Tuonelaa.

Saari oli jo ennen pursiseuran aikaa lahtelaisten kesäisten huviretkien kohde. Saarella sijaitsi silloin kylän suuri tuulimylly, mamssellimylly tyypiltään.

Paviljongin ravintolassa on nähtävänä harvinaisuus, Lahden, Sysmän ja Jyväskylän yhteisen Päijänteeseen Pursiseuran lippu 1800-luvun lopulta. Pursiseuran lipussa tuli olla sen kotikaupungin vaakuna. Tässä lipussa se on Jyväskylän ja vain Jyväskylän, sillä Lahti ei ollut vielä kaupunki eikä sillä ollut omaa vaakunaa.

A number of significant archaeological findings have been excavated from the pavilion site: e.g. spearheads and fragments of double-edged swords dating back to 500 – 700 AD. The site was also home to a cremation burial ground. Burial islands were common during that period. It was believed that the deceased would travel along the waterways to the Underworld, armed with their swords and spears.

Myllysaari was already a summer destination for the people of Lahti long before the Sailing Club was founded. In those days the village's largest windmill, of smock mill design, stood on the island.

You will find a rather rare artifact in the pavilion restaurant: a Päijänne Sailing Club flag dating back to the late 1800s (when the sailing club covered the towns of Lahti, Sysmä ja Jyväskylä). Sailing club flags used to bear the coat of arms of the hometown. This particular flag only features Jyväskylä's coat of arms, as Lahti was not then a town and as such did not have its own emblem.

Alamäen vasemmalla puolella on Lahden Steiner-koulu, arkkitehti Pauli Lindström (1,5 km trippimittarissa). Koulun mielenkiintoista arkkitehtuuria voisi käydä katsomassa lähempääkin. Käykää myös Tapanilankadun päässä ihailemassa kaunista ja yhtenäistä asuntoaluetta: ruotsalaisista lahjataloista rakennettua asevelikylää. Palatkaa takaisin Jalkarannantielle ja sen ylitse Vesijärven rantaan. Käykää kävellen Myllysaarella, jossa on yksi Lahden vanhimmista rakennuksista, puujugendia edustava Lahden purjehdusseuran paviljonki vuodelta 1909, arkkitehti Uno Alanco. Paviljongissa toimii ravintola (www.lahdenpurjehdusseura.fi/tukikohdat/myllysaari/).

At the bottom of the hill, on the left hand side, is Lahti's Steiner School, designed by architect Pauli Lindström (1.5 km on your trip meter). Feel free to explore the school's interesting architecture up close. Also be sure to admire the beautiful residential quarter at the top of Tapanilankatu Road: known as "asevelikylä" (literally brothers-in-arms village), the houses were presented as gifts from Sweden after WWII. Return to Jalkarannantie Road. Cross the road to the shore of Lake Vesijärvi. Walk across to Myllysaari Island, which houses one of Lahti's oldest buildings; a fine example of wooden Jugend-style architecture, Lahti Sailing Club's pavilion dates back to 1909, and was designed by architect Uno Alanco. The pavilion also functions as a restaurant.

Matka jatkuu Jalkarannantietä. Nollaa mittari. Vasemmalle kääntyvän Sammalsuonkadun jälkeen on vasemmalla yksi Lahden pohjavesilähteistä ja oikealla Monontie, muisto ajasta, jolloin Monosen kenkätehdas valmisti kaikki Suomen hiihtokengät. Noustaan ylös mäkeä ja kohta toistakin. Mäen päälle päästyä oikealla rinne laskee Vesijärveen ja alueen taloista on upea näköala järvelle ja kaupunkiin. Vasemmalla nousee hiljakseen yksi Tiirismaan kukkuloista, Hakalaukunmäki.

Tiirismaa, jonka korkein huippu on 222,6 metriä merenpinnan yläpuolella, on jääne vuosimiljardien takaisesta poimuvuoristosta. Se on enimmäkseen erittäin kovaa kvartsiittikalliota ja muodostuu kolmesta mäestä, jotka ovat Hakalaukunmäki, Kartanonmäki ja Tiirismäki. Ne antavat Etelä-Suomen oloissa poikkeuksellisen vuoristoisen vaikutelman kontrastina 81 metrin tasossa sijaitsevaan Vesijärveen.

Salpausselkä syntyi noin 10 000 vuotta sitten. Jääkauden sulamisvaiheessa tapahtui parinsadan vuoden hitaan sulamisen jakso, jolloin jää ei perääntynyt, vaan sulamisvedet kasasivat jäätikön etureunaan koko Etelä-Suomen poikki ulottuvan, Salpaus-selkänä tunnetun reuna-muodostuman. Tiirismaan alue liittyy tähän reuna-muodostumaan.

Sodan loppuvaiheessa vuonna 1943 avattiin Hakalaukunmäen rinteeseen kvartsiittilouhos Lahden lasitehtaan tarpeisiin. Hakalaukunmäen päällä on yllättäen pieni suo.

Ylitämme kuntarajan Lahden kaupungista Hollolan kuntaan. Laskeudumme Messilän laaksoon. Edessä kohoa Tiirismaan toinen kukkula Kartanonmäki. (5,8 km trippimittarissa Jalkarannasta).

Vasemmalle kääntyy tie Salpakankaalle Hollolan kuntakeskukseen. Mäen päällä näkyy Messilän kartanon päärakennus. Lähdemme sinne. Messilän liittymään on 0,7 km.

Messilän kartano on monipuolinen palvelukeskus: hotelli, ravintoloita, ratsutalli, laskettelurinteitä, maastohiihto- ja ratsastusreitit. Tiirismaan alueella on useita 3,5 – 11 km pituisia luontopolkuja (www.messila.fi).

Messilästä tuli matkailukohde jo 1859. Silloin suunniteltiin näkötornia Tiirismaan huipulle. Vuonna 1880 talossa vieraili kansainvälinen geologikongressi tutustumassa maailman vanhimpaan kallioperään ja jääkauden jälkeisiin muinaisrantoihin. Samoihin aikoihin tiedetään talossa tarjotun maksua vastaan ruokaa ja virvokkeita Pirunpesälle ja Tiirismaan huipulle kiipeäville matkailijoille. Vuonna 1969 tilalla luovuttiin karjataloudesta ja se muutettiin monipuoliseksi loma-keskukseksi.

The tour continues along Jalkarannantie. Reset your trip meter to zero. After Sammalsuonkatu junction on your left you will see on your left hand side one of Lahti's ground water springs and on your right Monontie Road, a reminder of the days when the Mononen shoe factory produced all of Finland's cross-country skiing boots. From here we head upwards, up two consecutive hills. From the top there is a wonderful open view down towards Lake Vesijärvi and the city of Lahti. Hakalaukunmäki, one of Tiirismaa's three hills, rises gently to the left.

The Tiirismaa area, the highest point of which reaches 222,6 meters above sea level, is the remains of a series of fold mountains which stood in the area millions of years ago. It is made up predominantly of extremely hard quartz rock and is formed by three hills: Hakalaukunmäki, Kartanonmäki and Tiirismäki. They lend the area a hilliness which is uncharacteristic for southern Finland, and are a stark contrast to low-lying Lake Vesijärvi, at 81 meters above sea level.

Salpausselkä Ridge was formed around 10 000 years ago. During the deglaciation phase of the last Ice Age, there was a span of around two hundred years when the melting process slowed and the ice no longer retreated. This caused melt water to accumulate along the margin of the ice sheet, which at that time covered the whole of Southern Finland. This created the marginal formation known as Salpausselkä Ridge. The Tiirismaa area is part of this formation.

In 1943, during the closing stages of WWII, a quartz quarry was opened in the slope of Hakalaukunmäki to meet the needs of Lahti's glass industry. Surprisingly there is a small bog on the summit of Hakalaukunmäki.

We now cross the border from Lahti City into the Municipality of Hollola, and descend into the valley of Messilä. In front of us rises Tiirismaa's second hill, Kartanonmäki. (Trip meter should read 5.8 km from Jalkaranta).

Take a left turn into the road sign-posted Salpakangas, Hollola's municipal centre. You should be able to see Messilä manor house at the top of the hill – this is where we are headed. It is 0.7 km to the Messilä junction.

Messilä manor is a diverse recreation centre offering: hotel, restaurants, riding stables, downhill ski slope, cross-country skiing tracks and bridleways. There are lots of nature trails in the Tiirismaa area, ranging from 3.5 to 11 km in length (www.messila.fi).

Messilä had already established itself as a tourist destination as early as 1859, when plans were set in motion to build an observation tower on the summit of Tiirismaa hill. In 1880 the house played host to a team of international geologists, who came to explore the world's oldest bedrock and post-Glacial raised shorelines. Around the same time the manor is known to have sold food and refreshments to tourists visiting Pirunpesä and Tiirismaa Hill. In 1969 the estate gave up animal husbandry and become a diverse holiday resort.

Messilän eli Tiirismaan kylä ilmestyy historiallisiin lähteisiin 1403. Tilan haltijat ja omistajat tiedetään vuodesta 1634. Kylän kolme taloa yhdistettiin silloin Messilän kartanoksi. 1800-luvun alkupuolella pitäjän käsiteollisuus keskittyi Messilään: verkatehdas, nahkatehdas, saha, mylly, värjäys-, kutomo- ja satulasepän liikkeet. Tilalla valmistettiin myös huonekaluja. Tilan maille syntyi viisi mäkitupaa, joitten asukkaat olivat huonekalupuuseppiä. Viimeiset Messilässä tehdyt huonekalut valmistuivat 1910-luvulla.

The village of Messilä, otherwise known as Tiirismaa, first appeared in historical records in 1403. The estate's residents and owners have been traced back to 1634. At this time, the village's three houses were combined to form Messilä manor. In the early 1800s the parish's handicraft industry was centered in Messilä: the manor buildings functioned as a textile mill, leather mill, sawmill, flour mill, as well as premises for dyers, weavers and saddlers. Furniture was also produced here. Five small houses were built to house the furniture makers. The last pieces of furniture were produced in Messilä in 1910.

Messilän liittymästä on 0,6 km Messilän golfin liittymään. Siitä on 0,3 km golfkentän P-alueelle ja sieltä reilu kilometri joko kävellen tai pyörällä vihreitten golfväylien välistä ulkoilureittiä myöten PIRUNPESÄLLE. Se on erittäin merkittävä nähtävyys: jylhänkomea vulkaanisen kauden kalliorotko. Kohteessa on opastaulu. Rotkon pohjalle voi päästä sen pohjoispäästä. Pirunpesä on osa 35 hehtaarin suuruisesta luonnonsuojelualueesta.

Palataan takaisin Messilän laaksoon Salpakankaan tien liittymään. Oikealla on Camping Messilä, yksi Suomen parhaista leirintäalueista, ja siellä kesäkauppa ja kahvila (www.campingmessila.fi), uimaranta ja Hollolan kunnan venesatama. Leirintäalue on avoinna ympäri vuoden.

Nollaa mittarisi. Matka jatkuu. Jalkarannantie on muuttunut Rantatieksi. Vasemmalla hiihtohissejä, joita Messilässä on kaikkiaan yhdeksän. Laskettelurinteet ovat Etelä-Suomen pisimmät ja korkeimmat.

Oikealla Vesijärven Laasonpohja, joka on rauhoitettu lintuvesi. Kaulushaikaraa voi kuulla ruovikossa.

Vasemmalla Tiirismaan kolmas kukkula Tiirismäki, joka on siis Etelä-Suomen korkein kohta, 222,6 metriä meren pinnan yläpuolella ja sen päällä Tiirismaan TV-masto, 330 metriä korkea. Sen kautta tapahtuvat TV-lähetykset olivat virolaisten ikkuna länteen 1960, -70 ja -80-luvuilla. Siinä syy, miksi niin monet virolaiset ymmärtävät suomea.

Pellot ovat entistä järvenpohjaa, sillä Vesijärveä on laskettu moneen otteeseen yhteensä reilut kolme metriä, ensi kerran jo 1700-luvun alussa ja eniten vuonna 1868 Vääksyn kanavan rakentamisen yhteydessä. Tie, jota ajamme, on ns. kelluva tie. Sitä ei ole perustettu kovaan pohjaan, vaan rakennettu eristyskankaan päälle.

Messilässä on 1880-luvulla pidetty vieraskirjaa. Hämmästyttävän monet kävijät ovat tulleet Pietarista. Kirjasta selviää myös, että koulupoika Juho Kustaa Hellsten (Paasikivi) on tovereineen tehnyt retken Pirunpesälle.

A guestbook has been kept at Messilä in the 1880s. Surprisingly many visitors came from St Petersburg. The book also reveals that, as a school boy, former Finnish president Juho Kustaa Hellsten (Paasikivi) made a trip to Pirunpesä with his friends.

It is 0.6 km from the Messilä junction to Messilä Golf Course junction, and a further 0.3 km to the car park. From there it is just over a kilometer by foot or bicycle to PIRUNPESÄ, along a track which winds in between the green fairways. Pirunpesä (literally Devil's Nest) is a particularly significant site: a vast and wildly beautiful cleft in the rock dating back to the volcanic period. There is an information board at the site. You can descend to the floor of the cleft from its northern side. Pirunpesä is part of a 35-hectare nature conservation area.

Return to Messilä valley and the junction to Salpakangas. On your right is Camping Messilä, one of Finland's best campsites, where there is a summer shop and cafe (www.campingmessila.fi), a beach and a boat harbor (run by Hollola municipality). The campsite is open all year round.

Set your trip meter to zero. Our journey continues, with Jalkarannantie Road turning into Rantatie Road. On your left you will see Messilä's nine ski lifts. Messilä's ski slopes are the biggest in southern Finland.

On your right you will pass the wetland reserve of Laasonpohja. It may be possible to hear the call of the bitterns through the reeds.

On your left you will see Tiirismaa's third hill, Tiirismäki, which at 222.6 meters above sea level is the highest point in southern Finland. At its summit is a TV mast, 330 meters high. The TV programs broadcast via this mast acted as a window to the west for Estonia during the 1960's, 70's and 80's. This is one of the reasons why so many Estonians are able to understand Finnish.

The fields here used to be part of the lakebed, before the water level in Lake Vesijärvi dropped on a couple of occasions, and in total by over 3 meters. The lake first lost water in the early 1700's with the biggest drop occurring in 1868 when Vääksy Canal was constructed. The road along which you are traveling is also of interest: it is known as a "floating" road, so called because it is built upon insulation material rather than solid base-course.

Oikealle kääntyy tie Hersalaan ja Siikaniemeen, jossa ovat Lahden seurakuntien Upilan ja Siikaniemen leiri- ja kurssikeskukset, mutta me emme käänny sinne.

Parin mutkan jälkeen aukeaa edessä pitkä suora, jossa vasemmalla pilkottaa kahden neliökilometrin suuruinen Kutajärvi, jonka keskisyvyys on alle metrin. Se on yksi Suomen merkittävimmistä lintujärvistä. Erityisesti kevätmuuton aikaan tuhannet arktiset linnut lepäilevät järvellä.

Olemme Pyhäniemen kylässä. Matkan varrella näkyvät pientilat ovat sodan jälkeen Pyhäniemen kartanosta Karjalan evakoille erotettuja tiloja. Hollolan karjalaiset ovat Karjalan Kannakselta erityisesti Kivennavan ja Äyräpään pitäjistä.

Kutajoen tienhaaran jälkeen trippimittarissa on kuusi kilometriä Messilästä. Paina jarrua, sillä vasemmalla on muutaman auton P-alue ja viitta KUTAJÄRVEN LINTUTORNI. Kyseessä on Kirkonseudun – Laitialan kylätoimikunnan ja Päijät – Hämeen lintutieteellisen yhdistyksen toteuttama erittäin mielenkiintoinen tutustumiskohde. Matkaa lintutornille on noin puolitoinen kilometriä. Matkalla on useita suuria opastauluja, jotka tarjoavat runsaasti tietoa alueen historiasta, kasvistosta ja eläimistöstä. Varaa käyntiin aikaa vähintään tunti.

Kutajärvi kuuluu valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan kansainvälisesti arvokkaana kohteena. Maamme lintujärvien joukossa se kuuluu kymmenen arvokkaimman joukkoon. Siellä on tavattu 216 eri lintulajia.

Pitkät korvat, ripakintut: rusakko vai metsäjänis? Millainen on kuhankeittäjä? Mikä on pikkulimaska? Mitä on myski? Tiedät vastaukset, kun olet käynyt lintutornilla asti! Olet saattanut nähdä myös laulujoutsenen ja kalasääksen!

Information board text

TIIRISMAA, PIRUNPESÄ, AND SALPAUSSELKÄ

The Tiirismaa hill, 223 meters high, is the highest point in Southern Finland. The TV mast at its summit is 550 meters above sea level. Tiirismaa is the remains of a series of Fold Mountains that stood in the area in the volcanic era. After billions of years of weathering, there are only a few quartzite hills left: the Hakalaukunmäki hill east of the Messilä valley; the Kartanonmäki hill, surrounded by ski slopes; and, highest of all, Tiirismäki, to the left.

Pirunpesä, in front of you, is a rock crevasse formed in the volcanic period. It is approximately 200 meters long and over twenty meters deep. The light-colored rock is quartzite.

The deglaciation period of the last Ice Age took place 10,000 years ago. The margin of the ice sheet retreated to the north-west. The melt water carried gravel, which accumulated at the stream or river mouth in large amounts, though less in wintertime. Today we see ridges where the streams and rivers used to run. The hills were formed during summertime and the hollows during winter. Melt water has also run through Pirunpesä, and there is a small ridge to the south of the crevasse.

The ice did not melt evenly but in alternating rapid and slow phases. The margin of the ice sheet remained stationary for a couple of hundred years along the Hanko–Hyvinkää–Lahti–Imatra line, and the melt water formed the Salpausselkä ridge, which also stretches through Tiirismaa. A similar slowing down took place also later, and formed another Salpausselkä, which can be seen particularly clearly in Vääksy about 20 kilometers north of here.

The ancient shorelines formed after the Ice Age are visible on the northern slope of Tiirismaa, particularly on the Kartanonmäki hill as certain kinds of terraces. The upper of these formations is the shore of the Baltic Ice Lake and the lower one the shore of the Yoldia Sea.

In the late 1800s, in the era of Romantic nationalism, people wanted to climb up to high spots to admire 'the beautiful face of the home country'. In the Lahti region, these visitors and their guests came to Pirunpesä and Tiirismaa. Already in those days painters were immortalizing the broad landscapes featuring lake Vesijärvi or the secret wilderness of Pirunpesä. As early as in 1885 there were plans to build Finland's first tuberculosis sanatorium and an observation tower at Tiirismäki. An international geological congress came to Tiirismäki to observe the special features of Finland's geology in 1887, and the first groups of pupils came here for study trips in the 1890s.

The terrain of Tiirismaa forms an important part of the history of the Salpausselkä Games. The area has a versatile network of walking paths, bridleways, and nature trails. A nature conservation area covering 35 hectares rests to the left of the golf course. The area is rich in both animal and plant species.

To right turns a road to Hersala and Siikaniemi, where the Lahti Parish's Upila and Siikaniemi camping and training centers are situated. Do not turn there.

After a few bends the road enters a long straight section, flanked to the left by the shimmering expanse of Lake Kutajärvi. The lake has an area of 2 km² and an average depth of under a meter. This is one of Finland's most important bird lakes. During spring migration, in particular, thousands of arctic birds descend upon the lake.

We are now entering Pyhäniemi village. The small farms you will see en route used to be part of Pyhäniemi manor until they were given to evacuees from Karelia after WWII. The evacuees settled in Hollola mainly originate from the Carelian Isthmus, and particularly from the parishes Kivennapa and Äyräpää.

After the Kutajoki Road junction your trip meter should read 6 km from Messilä. Slow down – on your left hand side there are a couple of parking areas and a sign to KUTAJÄRVEN LINTUTORNI (Kutajärvi Bird Observation Tower). Maintained by the Kirkonseutu-Laitiala village committee and Päijät–Häme Ornithological Society the bird tower makes for a particularly interesting visit. It is one and a half kilometers by foot to the tower. En route there is a series of information boards which offer details about the area's history, flora and fauna. We recommend you save at least an hour for your visit.

Kutajärvi is part of Finland's national eutrophic wetland preservation program and is of international significance. It is in the top ten most valued bird wetlands in the country; 216 different species of bird have been sighted here.

Long-eared, long-legged: hare or rabbit? What is a golden oriole? What is duckweed? What is musk? You'll know the answers to all these questions once you've visited the bird tower! You might also have spotted the odd whooper swan or osprey!

Kun matka jatkuu, on seuraava pysähdys vain puolen kilometrin päässä: PYHÄNIEMEN KARTANO. Kartanon päärakennus on tien vasemmalla puolella. Sen ensimmäinen kerros on rakennettu jo 1780, toinen kerros ja torni 1800-luvun loppupuolella.

Vain parisataa metriä kartanosta kääntyy oikealle tie Kotomäkeen. Siellä on seuraava Hollolan historiaan liittyvä kohde TALVISODAN LENTOKENTTÄ. Matkaa on kilometri. Aja ensin suoran päähän ja sieltä oikealle uimarannalle. Siellä on kohteesta kertova opastaulu. Uimaranta on Hollolan kunnan ylläpitämä ja mainio taukopaikka.

Talvisodan loppuviikkoina Vesijärven Pyhäniemenlahdella ja Kirkonlahdella oli jääkenttä, joka oli yhden laivueen tukikohta. Täältä tehdyt maataistelulennot Viipurinlahden yli hyökkäviä vihollismassoja vastaan olivat varsin tuloksellisia. Pyhäniemeä vastaavaa hävittäjäaseen voimakeskittymää ei talvisodassa ollut missään muualla Suomessa. Tämän laivueen erityispiirre oli, että siihen otettiin ulkomaalaisia vapaaehtoisia lentäjiä. Esikunta ja lentäjät majoituivat kartanon päärakennukseen. Myös huollossa oli ulkomaalaisia vapaaehtoisia. Tukikohta työllisti kaikkiaan noin 400 henkeä.

Information board text

WINTER WAR AIR FORCE BASE IN PYHÄNIEMI

At the time the Winter War broke out on 30 November 1939, the Finnish air force had only a few airports ready for use.

An ice field cleared on Lake Vesijärvi's Pyhäniemenlahti and Kirkonlahti bay was selected as the base for a new fleet. The headquarters and pilots were located in the main manor house, with additional staff in nearby buildings. Offices were set up in other buildings belonging to the manor complex. The Hollola ice field was completed in February 1940, and it was an important base at the end of the war.

There was a shortage of pilots, and foreign volunteers were enlisted in the fleet. Volunteers came from the following countries: England, Spain, Italy, the USA, Hungary, Canada, Poland, Denmark, and Ethiopia. Foreign volunteers were also recruited for services. The base employed about 400 persons in total.

Runways, taxiing routes, and shores, where the planes rested, were flattened. Four tractors and rollers were employed. The runway was about one kilometer long and a hundred meters wide. There was a crossing runway on Kirkonlahti.

The planes stood at the lakeside in Kotomäki or Marjastenmäki. There used to be a covered loading pier of the Pyhäniemi saw here, which served as a repair garage for planes.

The fighter fleets based in the Pyhäniemi field did a remarkable job at the end of the war.

They successfully fought back powerful enemy bombardment against the rear connections of the Karelian army and civilian targets. Ground-attacking flights against enemy attacks over Viipurinlahti were mostly successful. During the last weeks of war, there was a considerable modern fighter presence in Pyhäniemi. Nowhere else in Finland was there such a concentration of fighter planes as in Pyhäniemi.

Takaisin päätielle. Pyhäniemen kartanosta on kaksi kilometriä Hollolan kulttuuritien pääkohteeseen, joka on HOLLOLAN KIRKONKYLÄ.

Olemme perinnemaisemassa. Vuonna 1997 valtioneuvosto nimesi valtakunnallisiksi perinnemaisemiksi 150 kohdetta. Hollolan kirkonseutu on yksi niistä. Laske nopeutesi 40 kilometriin. Heti liikennemerkkin jälkeen on taajamaportti, jossa kuvana on lilja, Neitsyt Marian symboli.

Itse asiassa emme olekaan kirkonkylässä, vaan Pappilan kylässä. Hollolan emäpitäjän pappila on aikanaan muodostanut oman kylän. Siinä syy, miksi näköpiirissä ei ole yhtään vanhaa maalaistaloa, sillä niitä ei ole koskaan ollut tässä vain pappilan ja kirkon käsittäneessä kylässä.

Your next stop is just half a kilometer away: PYHÄNIEMI MANOR. The main manor house is on the left hand side of the road. Its first floor was built in 1780, with the second floor and tower added in the late 1800's.

Just a few hundred meters after the manor take a right turn into the road sign-posted Kotomäki. This will bring you to the next site of historical importance: WINTER WAR AIRFORCE BASE. Distance is 1 km. Drive straight on to the end of the road and from there take a right turn to the lake shore, where you will find an information board with details about the site. The beach is maintained by Hollola council and is a great place to take a break.

During the closing stages of the Winter War the frozen waterway between Lake Vesijärvi's Pyhäniemenlahti Bay and Kirkonlahti Bay was used as an air base for the Finnish Air Force. Ground attacking flights were commissioned from here. Defence against enemy attacks over Viipurinlahti was mostly successful. Nowhere else in Finland was there such a concentration of fighter planes as in Pyhäniemi. A special feature was that they took on volunteer pilots from overseas. Staff and pilots were accommodated in Pyhäniemi manor house. Foreign volunteers were also recruited for services. The air base employed a total of around 400 people.

Return to the main road. It is 2km from Pyhäniemi manor to the main destination on the Hollola Cultural Trail: HOLLOLA PARISH VILLAGE.

This is a traditional landscape area. In 1997, the Finnish Government designated 150 traditional landscape sites throughout the country. Hollola parish was one of them. Drop your speed to 40km/hour. Immediately after the speed limit sign you will pass a sign welcoming you to the village. The sign features a lily, the symbol of the Virgin Mary.

In actual fact the parish village of Hollola was not built around its church at all but around its vicarage; Hollola's vicarage has gradually developed into a village of its own. This is the reason why you won't see a single old farmhouse here; the village consisted only of the vicarage and church.

Pyhäniemen omistajat tiedetään vuodesta 1539 lähtien. Suuruuden aikaansa kartano eli sata vuotta sitten, jolloin kartanon piirissä oli 104 eri rakennusta. Voimakkaan ja monipuolisen maatalouden ohella, joka tuotti mm. juustoa ja jättiläiskrysanteemeja Pietarin markkinoille, kartanolla oli suuri saha ja puusepäntehdas. Tehdas tuotti mm. tammisia tykinpyöriä, joita myytiin sekä Venäjän että Englannin armeijoille.

Tehtaan koneet oli hankittu Amerikasta. Työväkeä sahalla ja tehtaalla oli peräti 150 henkeä. Pyhäniemi on ollut Hollolan suurin kartano, josta kuitenkin jo 1920-luvun alussa on erotettu noin 50 eri tilaa.

Suomen toiseksi vanhin vuonna 1848 perustettu maaseudun säästöpankki toimi aikanaan kartanossa. 1930-luvulla kartanossa kuvattiin lukuisia Suomi-Filmin elokuvia, joissa monissa ensimmäinen suomalainen Miss Eurooppa Ester Toivonen oli suosittu tähti. Täällä "Hollolan Hollywoodissa" kuvattiin mm. Seitsemän veljestä, Siltalan pehtoori, Aatamin puvussa ja vähän Eevankin ja Munkkiniemen kreivi. Vuosina 1982 - 2003 oli kartanossa merkittävä kesätaidenäyttelytten sarja.

The owners of Pyhäniemi Manor have been traced back as far as 1539. The manor's golden age was 100 years ago, when 104 different buildings surrounded the estate. As well as intense and diverse agriculture, including the production of cheese and giant chrysanthemums for sale in St Petersburg, the estate also had a large sawmill and a carpentry mill, where oak cannon wheels, amongst other things, were manufactured and sold to both the Russian and English army.

Mill machinery was purchased from the United States. Together the saw- and carpentry mills employed around 150 people. Pyhäniemi was Hollola's largest manor, and in the beginning of 1920s around 50 different farms were separated from the manor.

Finland's second oldest rural savings bank, founded in 1848, also operated in the manor for a while. During the 1930s the manor featured in numerous Suomi-Filmi Ltd productions, many of which starred popular film star Ester Toivonen, Finland's first ever Miss Europe. So many films were shot here that the manor became known as Hollola's Hollywood. Films included Seitsemän veljestä (The Seven Brothers), Siltalan pehtoori (The Steward of Siltala), Aatamin puvussa ja vähän Eevankin (In Adam's Costume - and a little in Eve's, too) and Katariina ja Munkkiniemen kreivi (Katarina and the Count of Munkkiniemi). Between 1982 and 2003 the manor played host to a highly acclaimed annual summer art exhibition.

Hollolan Pyhän Marian kirkko on Päijät-Hämeen ainoa keskiaikainen rakennus. Se on valmistunut 1490-luvulla ja on keskiajan kirkoistamme kolmanneksi suurin pitäjäkirkko. Kirkko on avoinna kesällä 2.5. – 31.8. päivittäin klo 10 – 18. Syyskuun alusta huhtikuun loppuun kirkko on auki sunnuntaisin jumalanpalveluksen jälkeen klo 16 asti. Aina, kun kirkko on auki yleisölle, on paikalla myös opas. Yleisö - WC:t ovat kirkon takana olevassa huoltorakennuksessa.

Suomessa on keskiajalla ryhdytty rakentamaan kivikirkkoa 103 paikkakunnalla, 86 saatiin valmiiksi, 73 on säilynyt nykypäivään ja niistä 54 on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan. Hollolan kirkko on yksi näistä säilyneistä. Vain eteläsivun ikkunat on suurennettu vuonna 1894. Oven yläpuolella puuluukun peittämänä on ulkosaarnastuoli ja eteläseinässä on ulkoalttari. Messuja voitiin pitää myös ulkona.

St Mary's Church in Hollola is the only medieval building in the whole of the Päijät-Häme region. It was completed in the 1490s and is the third largest medieval parish church in the country. During the summer period (2nd May – 31st August) the church is open daily from 10am – 6pm. From the beginning of September to the end of April the church is open to the public after Sunday mass until 4pm. When the church is open for public, there is a guide available. Public toilets are located in a service building to the rear of the church.

During the middle ages, stone churches started to be built in 103 different locations within Finland; 86 were completed, 73 have survived to this day and of those 54 have been preserved in their near-original condition. Hollola Church is one of these, with only the windows in the south side being enlarged in 1894.

Masses can also be held in the open air – concealed beneath a wooden hatch above the door is an outdoor pulpit and on the southern wall is an outdoor altar.

Kirkon länsipäätyä on syytä käydä katsomassa. Sen tiilinen komero- ja palkkikoristelu on ainutlaatuisen upea. Ullakon oven yläpuolella olevassa aukossa on aikoinaan ollut puomi, jonka väkipyörän avulla on voitu nostaa ullakolle katon rakentamiseen tarvittu puutavara.

Hollolan kirkko on rakennettu roomalaiskatoliseksi kirkoksi. Uskonpuhdistus oli Suomessa rauhallinen prosessi ja niinpä kirkossa on säilynyt peräti 24 puuveistosta 1400-luvulta, onpa esineitä tätä kirkkoa edeltäneestä puukirkkostakin.

Kirkko on elävä kertomus Suomen historiasta. Silloin kun tätä kirkkoa rakennettiin, kuuluivat Hollolaan seuraavat nykyiset kunnat: Asikkala, Heinola, Iitti, Nastola, Orimattila, Kärkölä ja Lahti.

Sitten vain sisälle opasta kuulemaan.

Pieni laskutehtävä kuitenkin vielä: miten monta puista paanua on kirkon katossa?

Kirkosta tultua on paikallaan tehdä kierros erinomaisen hyvin hoidetulla hautausmaalla ja päätyä sankarihautausmaalle, jossa lepää 222 hollolalaista. Sieltä etuvasemmalla näkyy mielenkiintoinen rakennus, johon tutustumme seuraavaksi.

The decorative west gable of the church is a must see – the brick alcove- and beam work is simply superb. The gap above the loft door once held a beam, which would have been used in conjunction with a pulley system to lift wood into the loft with which to repair the roof.

Hollola Church was originally built as a Roman Catholic Church. Reformation was a peaceful process in Finland, and thanks to this 24 wooden sculptures from the 1400s have been preserved in the church, and there are even objects here from the former wooden church which stood on the site.

The church stands as a living reminder of Finland's history. At the time the church was being built the present-day municipalities of Asikkala, Heinola, Iitti, Nastola, Orimattila, Kärkölä and Lahti each belonged to Hollola.

Now there is time for you to slip back inside the church to explore its interior and listen to the guide. Just before you do that though, here is a quick math problem: how many wooden lathes make up the church roof?

Once you have explored the church itself why not take a tour around the extremely well maintained cemetery, finishing with the war hero's cemetery where 222 Hollola parishioners rest in peace. Looking front left from there you will see the next interesting building to be visited:

Hollolan kirkon ovat rakentaneet jättiläiset Hollo ja Martta! Hollo oli työnjohtaja ja Martta kantoi kiviä esiliinassaan. Hollohan antoi nimensä koko pitäjälle. Kun katselee kirkon nurkkakiviä, joutuu kyllä ihmettelemään, onko muilla kuin jättiläisillä voinut olla voimia niiden siirtelemiseen.

Legend has it that Hollola church was built by two giants, Hollo and Martta! Martta carried the stones in her apron whilst Hollo supervised the proceedings. Hollo is said to have lended his name to the whole of the parish. Certainly when you look at the huge cornerstones you'd be forgiven for thinking that only a giant would have the strength to move them!

Se on HOLLOLAN LAINAJYVÄSTÖ eli pitäjänmakasiini Pitkähännänmäellä. Rakennuksen edessä on opastaulu. Talossa on kotiseutumuseon esinenäyttely ja se on avoinna kesäkuukausina tiistaista sunnuntaihin klo 12 – 18.

Vilja piti tuoda makasiiniin puhdistettuna. Näin ei kuitenkaan aina tapahtunut ja niinpä määrävuosina kaikki vilja otettiin ulos ja puhdistettiin heittämällä ilmaan. Kevyet akanat lensivät sivuun ja puhdas vilja voitiin viedä takaisin varastoon. Lainajyvästön ongelmana oli siemenviljan laadun epätasaisuus: kaikki viljaerät olivat sekaisin samassa hinkalossa.

HOLLOLA GRANARY STORE. This ancient granary, or parish storehouse, stands on Pitkähännänmäki Hill. In front of the building is an information board. The granary now houses the local history and culture museum's artifact exhibition and is open during the summer months from 12 noon – 6 pm, Tuesday – Sunday.

All grain brought to the store was supposed to have been cleaned. This did not always happen, however, and therefore periodically all the grain would be taken out of the store and thrown into the air to clean it. Light husks would fly away to the sides and the clean grain could then be taken back into the store. The granary's problem was the uneven quality of the seed grain: all batches of grain were mixed together in the same grain bin.

Information board text

HOLLOLA GRANARY STORE OR PARISH STOREHOUSE ON PITKÄHÄNNÄNMÄKI HILL

Until the late 1800s, agriculture was the main source of livelihood in Finland. This is why the supply of grain, as well as its price, was of utmost importance for the entire society. The state used to store tax grain in crown granaries, but not to a sufficient extent. This resulted in great year-to-year fluctuation in the availability of grain. In addition to the human distress that followed the years of crop failure, this also caused great variability in grain prices.

Responsibility for grain maintenance was transferred to the peasants by the setting up of local granary stores. It became mandatory to set up a granary store or parish store for every parish in Finland. The landowners who established the granaries owned them and were also in charge of running the operations: building and repairing the granaries or storage buildings, collecting the harvest, and bookkeeping. Interest on loans could be paid in grain, which caused stores of grain to continuously grow. Eventually the stores contained such amounts of grain that there was enough for everybody even after years of severe crop failure.

When a true catastrophe, the years of famine in the late 1860s, suddenly struck Finland, the grain stores were not, however, sufficient to feed the entire nation. The problems of grain maintenance began to fade from Finland only after transport connections improved, toward the end of the 19th century.

The first parish granaries were founded in Finland in the 1720s, and they became a compulsory institution in 1857. Some of the granaries prospered very rapidly, and the amount of grain in storage increased to such extents that it was possible to start selling the surplus and start lending money. The granaries started to resemble banks. Grain surpluses were also used to finance various municipal operations. In Hollola, such operations included, for instance, a municipal alms fund, a primary school fund, and snow sledge and bridge funds.

The parish granaries were a considerable step on the road toward municipal independence. The granary managers, two or three farmers and one gentleman were elected in parish meetings for three year periods. The scribe had two measurers as helpers. They received their daily wage in grain. The Hollola parish granary was founded in 1842. The room to the left of the bell tower was originally used as the store.

In 1855, a separate building was built for storing grain on the Pitkähännänmäki hill. It was built by crofter David Wikman from Mäntsälä's Nikinjoja village, from timber brought to the site by landowners. The builder's fee was 429 rubles. There are three large bins, one for rye, one for barley, and one for emergency storage of grain, which was to be touched only on real threat of famine. The grain was carried to the loft in sacks and poured into the bins. The bins had drainage holes on the bottom for removal of the grain. The buildings had double walls in order to ensure efficient ventilation and to prevent theft.

In 1936, the entire store of grain in the Hollola granary was encashed, and the grain loaning activity ended. The money was used to establish a seed loan fund from which loans were granted for buying seed for spring seeding. The fund was dissolved in 1954, and the assets were handed over to the Hollolan manttaalisäätiö foundation to be used for promoting agriculture in the area of operation of the seed fund.

In 1953, the granary was transferred to the Hollolan Kotiseutuyhdistys local heritage association, which opened an exhibition in 1960, displaying ancient finds, old vehicles, and farm utensils from Hollola.

Seuraava kohde on KAPATUOSIAN LINNAVUORI. Kiertäkää lainajyvästön ympäri ja seuratkaa Linnamäki – viittaa hautausmaan aidan sivua oikealle. Matkaa on puolisen kilometriä. Mäen laella on opastaulu. Siellä on myös näkötorni, josta voi ihailia suomalaista perinnetäilyä parhaimmillaan.

Our next destination will be the hill fort of KAPATUOSIA. Circle the granary store and follow the signpost to Linnamäki, which points to the right alongside the cemetery fence. Distance is half km. There is an information board at the top of the hill. There is also an observation tower, from which you can admire Finland's traditional landscape at its very best.

Linnavuorelta löytyneet friisiläiset hopearahat todistavat, että se on ollut kauppapaikka, jossa Porvoonjokea myöten tulleet kauppiat ovat tavanneet koko Päijänteen vesistöalueen turkismetsästäjät. Kirkko otti paavin kehotuksesta haltuunsa tällaiset pakanuuden ajan tärkeät paikat. Siinä ilmeisesti syy kirkon sijaintiin linnavuoren juurella.

Kapatuosia, Kappadokia, oli alkukirkon kaukaisin seurakunta nykyisen Turkin alueella, sittemmin suuri luostariyhteisö. Useita pyhimyksiä, mm. Basileios Suuri on Kappadokiasta. Kuka tai ketkä ja milloin ja miksi toivat tuon paikannimen tänne Hollolaan? Vastausta emme tiedä.

Päijät-Hämeessä on 14 linnavuori – nimistä paikkaa. Niistä tunnetuin on tämä Hollolan Kapatuosian linnavuori, joka on yksittäinen, erittäin jyrkkärinteinen jäätikköjoen synnyttämä harjumuodostelma. Se kohoaa 56 metriä Vesijärven pinnan yläpuolelle. Sen laki on tasainen. Baltian jääjärven pinta on ollut sen tasolla. Yoldiameren ranta on puolestaan sillä tasolla, missä serpentiinipolku alkaa ja missä on ”Muinaislinna Lain suojaama” – kyltti.

Linnavuoren laella on 8000 vuotta vanha kivikauden asuinpaikka. Sieltä on löytynyt myös keskiajalle ajoittuvaa esineistöä ja rakenteitten jäännöksiä.

Linnavuoden länsipuolella näkyy pieni suo, liliäissuo. Se on suppa. Jääkauden sulamisvaiheessa jäätä irtosi suuria lohkarkeit, oikeita jäävuoria. Niitten kohdalle ei voinut läjittyä sulamisvesien tuomia irtaimia maa-aineksia ja niinpä jäävuoren aikanaan sulaessa sen paikalle jäi jyrkkärinteinen syvä kuoppa, jota kutsutaan supaksi. liliäissuon supasta on tullut umpeenkasvanut lampi, jossa metrin paksuisen sammaliston alla on vettä kymmenisen metriä.

Friesian silver coins unearthed from the hill fort verify that it was a trading site, where trappers from the Päijänne region met with traders traveling upstream along the Porvoo River. On the pope's orders, the church took over important pagan sites such as this. This is the most likely reason why the church is located at the foot of the hill.

Kapatuosia, or Cappadocia, was the early church's most distant parish, located in the land we now know as Turkey. Many saints, including St Basil the Great, came from Cappadocia. By whom, when and why this place name was brought to Hollola, however, remains a mystery.

There are 14 hill forts in the Päijät-Häme district. The most famous of these is the hill fort of Kapatuosia in Hollola. This solitary steep-sided, flat-topped ridge formation, which was formed by a glacial river, rises 56 meters from the surface of Lake Vesijärvi. The water level of the Baltic Ice Lake would once have been at this height. The shore of the Yoldia Sea would, in turn, have been at the same level as the beginning of the snake-like path and the sign saying ”Muinaislinna Lain suojaama” (”Protected by Law”).

At the summit of Linnavuori is an 8000 year old Stone Age settlement. Excavations on the site have also revealed objects and remains of buildings dating back to medieval times.

On the western side of the hill fort is a small deep bog called liliäissuo. During the last deglaciation, large boulders broke free from the ice sheet, forming huge sedentary icebergs. Particles of earth carried in the melt water were deposited around the margins of these icebergs. When the icebergs finally melted, deep steep-sided pits were left in their place. liliäissuo is an example of this. The pit has gradually become paludificated; beneath the meter-thick layer of sphagnum moss, the water reaches a depth of around ten meters.

Palataan takaisin samaa polkua lainajvästölle ja mennään Parinpellontien yli kävelypolkua TALOMUSEOille. Sinne on koottu vanhoja rakennuksia eri puolilta Päijät-Hämettä. Museon opas kiertää mielellään kanssanne ympäri aluetta ja kertoo talojen tarinaa.

Seuraava nähtävyyks on HOLLOLAN KUNNANTUPA tapulia vastapäätä. Se on Suomen vanhin arkkitehdin suunnittelema maalaiskunnan kunnantalo. Arkkitehti oli Vilho Penttilä. Hän on suunnitellut myös Lahdessa kaksi rakennusta: yhteiskoulun ja entisen kansallispankin linnan torin varrella. Valmistuessaan vuonna 1902 kunnantupa oli varhaisimpia kansallisromanttista tyyliä edustavia julkisia rakennuksia maassamme. Sen yksityiskohdissa on vaikutteita sekä idästä että lännestä: räystäitten koristeelliset tuulilaudat tulevat kaukaa Itä-Karjalasta ja talon harjan lohikäärmeen pää- ja pyrstökoristeet Norjasta. Talon suuret takat on tehty myöhemmin, mutta alkuperäisten piirustusten mukaan. Talossa toimii ravintola Valkoinen Omena (puh. (03) 788 1520).

Kirkolla on toinenkin ravintola, Kunnantupa nimeltään sekini. Se sijaitsee omakotitalossa Kapatuosian rinteessä kirkon takana (puh. (03) 788 1506).

Retrace your steps back along the path to the granary. Cross Parinpellontie Road and take the footpath to the TALOMUSEO (HOUSE MUSEUM). There you will find a collection of old buildings from all corners of Päijät-Häme. The museum guide will be happy to accompany you around the area and tell you the history of each of the houses.

The next sight is HOLLOLAN KUNNANTUPA (HOLLOLA'S MUNICIPAL HOUSE) located opposite the bell tower. This is the oldest architecturally designed rural municipality building in Finland. Architect Vilho Penttilä also designed two buildings in Lahti: the Yhteiskoulu co-educational school and the former Kansallispankki bank (with its unusual castle-design) located next to the market square. Completed in 1902, the municipal house was the one of the first public buildings in Finland to be built in the national romantic style. Its finer details reflect influences from both the east and west: the ornate gable boards came from Eastern Karelia and the dragon's head and tail which adorn the roof ridge came from Norway. The house's huge fireplaces were added later, but were based on the original designs. The house now functions as the Valkoinen Omena Restaurant (White Apple) (tel: +358 3 788 1520).

There is yet another restaurant near the church, also called Kunnantupa. It is located in a detached house to the rear of the church, on the slopes of Kapatuosia hill (tel. +358 3 788 1506).

Kunnantuvan paikalla oli vaatimattomampi pitäjätupa, jollaisia seurakunnat rakensivat kirkkojensa lähelle kaukaa tuleville lepopaikaksi ja rippikouluhuoneeksi. Tämä toiminta jatkui myös kunnantuvassa. Talon ullakolle rakennettiin seurakunnan diakonissalle asunto. Vilho Penttilän valintaan arkkitehdiksi saattoi vaikuttaa se, että hän oli Hollolan kirkkoherran vävy. Hän suunnitteli myös erittäin kauniin kansallisromanttisen kappalaisen pappilan, mutta se on valitettavasti palanut. Hollolan valtuusto kokoontui talossa 1940-luvulle asti. Sen jälkeen siinä on toiminut kunnan kirjasto, lastenneuvola, kahvila ja jo kolmatta vuosikymmentä ravintola.

Before the municipal house was built, a more modest parish cottage stood on the site, the type of which the parish often built close to their churches as a resting place for those traveling from afar and as a confirmation classroom. These activities were continued also in the new municipal house. The attic was converted into a flat for the parish deaconess. The fact that Vilho Penttilä was the son-in-law of the vicar of Hollola may have influenced his appointment as architect. He also designed an extremely beautiful vicarage for the vicar, also in the national romantic style, but unfortunately this building was destroyed by fire. Hollola Council committee meetings were held in the building until the 1940s. Since then it has functioned as the county library, child health centre, café and is now in its third decade as a restaurant.

Kunnantuvan vieressä on kylän keskus, kioski. Se on avoinna huhtikuun lopusta syyskuun loppuun. Kioskista oikealle on Lukkarintie ja siellä taiteilija Asta Pulkkinen ateljee. Talossa on säilynyt alkuperäinen pihapiiri. Se on ollut Hollolan ensimmäinen apteekki, sittemmin pitkään lukkarin talo. Asta Pulkkinen on miniatyyrinaivisti. Ateljeessa on myynnissä vallan viehättäviä matka-muistoja ja viemisiä ja tuomisia.

Kirkon ja rannan välissä on Hollolan vuonna 1813 valmistunut pappila. Hautausmaan laajennuksen myötä pappilan maatalousrakennukset ovat hävinneet, jäljellä on vain itse pappila ja yksi sivurakennus. Pappila toimii seurakuntatalona ja on erittäin suosittu muistotilaisuuksien ja muitten juhlatilaisuuksien pitopaikka.

Tästä pappilasta lähti Elias Lönnroth ensimmäiselle runonkeruumatkalleen vuonna 1827. Hän vieraili täällä opiskeluaikaisen toverinsa luona, ihaili Hollolan kirkkoa ja kehui päiväkirjassaan Vesijärven verratonta lahnaa.

Pappilan vieressä on laivalaituri ja uimaranta. Kirkko ympäristöineen on suojeltua aluetta. Suojelun piiriin kuuluu myös Osuuskauppa Hämeenmaan myymälä, joka edustaa 1930-luvun funkista. Sen nurkalta matkamme jatkuu eteenpäin.

Nollaa trippimittarisi. Ajetaan 300 metriä Uskilantietä ja käännytään vasemmalle Kirkkotielle Vesalaan päin. Kohta ylitetään Kiikunlähteeltä laskeva Kiikunoja. Oikealla Katinhäntä-baari. 1,2 km kirkolta on oikealla Harjulan tanssilava, jossa on muutaman kerran kesässä tanssit. Lavaa myös vuokrataan esimerkiksi hääjuhlapaikaksi. 2,6 km kirkolta kääntyy tie oikealle seuraavaan kohteeseemme, nimittäin Kiikunlähteelle.

1,6 km ajettuasi on KIIKUNLÄHTEEN P-alue, josta 300 m kävely viitan osoittamaan suuntaan vie lähteen silmälle. Paikalla on opastaulu.

Suomen ehtymätön rikkaus on erinomainen pohjavesi. Kiikunlähteellä olemme Etelä-Suomen suurimman maan alla olevan pohjavesialtaan äärellä. Opastaulun kartta kuvaa sen hyvin. Allas purkautuu suurina lähteinä kolmeen suuntaan, Kymijoen vesistöön, Kokemäenjoen vesistöön ja Suomenlahteen laskeviin pikkujokiin.

Pyydämme huomioimaan, että lähde ympäristöineen on yksityistä aluetta. P-alueelta on parisataa metriä lähteen padolle. Sen alapuolella ovat saha ja mylly, jotka eivät enää ole käytössä.

Next door to the municipal house is the village kiosk. It is open from the end of April until the end of September. To the right of the kiosk is Lukkarintie Road where artist Asta Pulkkinen has her studio. The house's original courtyard has been preserved. This was once the site of Hollola's first pharmacy, after which it became the parish clerk's home. Asta Pulkkinen is a specialist in miniature artwork. You can purchase a range of charming souvenirs from her studio.

Situated between the church and lakeshore is Hollola's vicarage, which was built in 1813. The vicarage's agricultural buildings were demolished to make way for an extension of the cemetery; all that remains to this day is the actual vicarage and one outbuilding. The vicarage functions as a parish hall and is a popular venue for ceremonies and parties.

In 1827 Elias Lönnroth embarked on his first ever poem-collecting voyage from this very vicarage. During his student years he visited his friend's house here in Hollola, admired Hollola church and complemented the quality of Lake Vesjärvi's bream in his diary.

Next to the vicarage is a pier and beach. The church stands in a conservation area, as does Osuuskauppa Hämeenmaa general store, which represents the functionalist style of the 1930's. We continue our journey from here.

Set your trip meter to zero. Drive 300 meters along Uskilantie Road and bear left into Kirkkotie Road heading in the direction of Vesala. Soon you will cross over Kiikunoja Brook, which flows down from Kiikunlähde Spring. To your right is Katinhäntä Pub. At 1.2 km from the church you will see on your right hand side Harjula's open-air dance pavilion, where dances are sometimes held in the summer. The pavilion can also be hired out for e.g. wedding parties. At 2.6 km from the church, take a right turn to our next destination of Kiikunlähde Spring.

After another 1.6 km you will see the car park for KIIKUNLÄHDE. From here it is a 300 m walk along a sign-posted path to the source or eye of the spring. There is an information board at the site.

Finland's inexhaustible wealth is its superb groundwater supply. Here at Kiikunlähde you are standing on the site of the largest groundwater basin in southern-Finland. See the map on the information board for more details. The basin erupts into three directions: the waterways of Kymijoki and Kokemäenjoki and a series of small rivers which flow into Suomenlahti Bay.

Please bear in mind that the area surrounding the spring is privately owned. From the car park it is a few hundred meters to the spring dam. Beneath the dam is a disused saw mill and flour mill.

Kirkkaalla säällä lähteen pinta peilaa maisemaa niin, ettei veden purkautumiskohtaa, lähteen silmää, saata nähdä. Se on noin kolmen metrin syvyydessä.

In clear weather, the glassy surface of the spring mirrors the landscape making it impossible to see the source, or eye, of the spring three meters below.

Information board text

KIIKUNLÄHDE

During the deglaciation phase of the last Ice Age, approx. 10,000 years ago, there was a cooler interval of around two hundred years. This created the marginal formation known as the Salppaussekkä ridge. The area displayed on the map, a triangle of 48 km² abutting the Hollola, Hämeenkoski, and Kärkölä parish villages on both sides of the Lahti–Hämeenlinna highway, contains over two milliard cubic meters of gravel, which filters rainwater into the largest groundwater basin in Southern Finland. Kiikunlähde is one of the outlets of this groundwater basin.

The map shows the amounts of water running from certain springs in the course of a day. The Kiikunlähde spring moves 7000 m³/day, the Hammonjoki river tails spring sees 11,000 m³/day, and the amount is as much as 13,000 m³/day on the Hämeenkoski side, divided between the Helvetinkolu spring with 8,000 m³/day and Kellolähde spring with 5,000 m³/day. The Ruoppa spring is the source of 5,000 m³ of water for Lahti and Hollola each day.

The arrows on the map show the flow directions of groundwater. The area is a watershed. Water flows from the area to the Kymijoki waterway, the Kokemäenjoki waterway, and rivers flowing to the Gulf of Finland.

There is a dam to the north of the Kiikunlähde spring, which raises the pond's water level a few meters. It ensured a sufficient fall and even flow all year round to the old mill and saw located near the dam. The spring water flows along the Kiikunjoja brook to Lake Vesijärvi's Kirkonlahti bay near Hollola Church.

Near the information board at the bottom of the pond you can see the source of the spring where the water gushes. The water temperature is about 5 degrees, so the pond does not freeze during winter.

Palataan takaisin Kirkkotielle Kiikuntien alkuun ja nollataan mittari. Kilometrin päässä on Oriinkarkauksen mäki.

Ennen vanhaan kotiinpaluu jumalanpalveluksen jälkeen oli melkoista kilpailua. Tässä ylämäessä oriit karkasivat tammoilta kilpa-ajon voittoon.

Seuraava kohde HOLLOLAN LENTOKENTTÄ on 2,7 km Kiikuntieltä. Ajoneuvo on jätettävä tien poskeen, sillä kentän koko alue on Hämeen rykmentin käytössä ja siviileiltä kiellettyä aluetta.

Paikalla on opastaulu. Alue on metsittynyt niin, että on vaikea hahmottaa sen laajuutta tai lentokonesuojien ja lukuisten rakennusten paikkoja kentän alueella tai tien toisella puolella Kastarlammin ympäristössä.

Tämä kenttä on konkreettinen esimerkki siitä, millaisiin voimaponnistuksiin kuolemanvaaraan joutunut kansakunta joutui ja pystyi.

Jatketaan matkaa. Parin kilometrin päässä tien molemmilla puolilla on uutta Hollolaa. Vasemmalla talojen takana kohoaa Turkumäki, Hämeen Turku (turku = tori, kauppapaikka).

Return to Kirkkotie Road at the start of Kiikuntie Road, and set your trip meter to zero. Oriinkarkaus Hill rises up just a kilometer away.

In the olden days, the race to get home after mass was fiercely contended. On this particular uphill, the stallions would finally leave the mares behind.

Our next destination is HOLLOLA AIRPORT which is 2.7 km from Kiikuntie Road. You are advised to leave your car by the roadside here as the whole area surrounding the airstrip is used by Häme Regiment and is off bounds to civilians.

There is an information board at the site. The thick forest in the area makes it difficult to discern its size or make out the aircraft hangars and numerous other buildings on both the airfield and on the opposite side of the road around Kastarlampi.

This airfield is a concrete example of how a nation can pull together in the face of adversity.

Our journey continues. A few kilometers from the airfield on both sides of the road is new Hollola. Behind the houses on your left hand side rises the hill of Turkumäki, otherwise known as the Turku of Häme (turku = market or trading place).

Information board text

HOLLOLA AIRPORT

When the Winter War broke out on 30 November 1939, the Finnish air force had only a few airports at its disposal. Construction of over 30 new airports with a gravel or natural surface was launched during the four winter months. Hollola airport was one of these. The state had already bought a sufficient area to accommodate the airport before the war broke out.

Local horsemen and farmers formed the major part of the workforce, with a large number of diggers, 200 horses, and two caterpillar tractors. Four runways crossing each other in the middle of the field were built. One was 1,200 meters long, and the other three 800 m. Those that were actually put into use were the main runway heading north-west and the one heading north-east.

The airport was designed for one fleet. There were 24 foxholes for planes. In addition to the airport, maintenance buildings were built on the site. Also, east of the road to Hollola, by Kastarlammi lake rose residential buildings. All buildings in the airport area have now been demolished.

The Hollola airport was completed in summer 1940. At the beginning of the Continuation War, it was used by fighter fleets for a short time. During most of the Continuation War, the airport was mainly used for short stops. During the interim peace in 1944, the airport was used for some time by front-line fleets. Between 1946 and 1959, the airport was used by Lahden Ilmailukerho Aviation Club. Through the 1960s and 1970s, the airport was, to some extent, used for other aviation purposes, such as business and taxi flights. For some years it was also used to transport newspapers from Helsinki, by carrying them to the ground during summertime and by dropping them from the plane in winter. The first golf courses in the Lahti region used to be in this area, before the Mukkula golf course was built.

Today, the Hollola airport area serves as a training field for the Häme Regiment, and public entry to the area is prohibited.

Kääntykää oikealle Tampereentielle ja parinsadan metrin päässä vasemmalle Hakosillantielle. Ylittäkää Aikkalantie, joka on osa Suomen vanhinta maantietä, ylistä Viipurin tietä Turusta Hämeenlinnan ja Hollolan kautta Viipuriin. Saman tien ylitätte sillalla uusimman Hämeenlinna – Lahti – tien. Kolme samansuuntaista tietä. Vanhimman ja nuorimman välillä ikäeroa on noin 700 vuotta. Heti sillan jälkeen olette seuraavassa kohteessa, joka on KIRKKÄILAN KALMISTO JA KANKAANTAAN KYLÄRYHMÄ.

Hollolan seurakunta on pystyttänyt vuonna 1938 esiisien viimeiselle leposijalle muistomerkin. Opastaulu on muistomerkin vieressä.

Tämä kalmisto on yksi maamme merkittävimmistä kalmistolöydöistä. Se on ollut käytössä noin vuosien 1050 – 1300 välisenä aikana. Haudoista on osa esineellisiä, osa esineettömiä. Kalmisto sijoittuu ajoitukseltaan kristinuskon tuloon ja hautojen muuttuminen esineettömiksi kuvaa tätä muutosta. Löytyneet korut viittaavat sekä länteen että itään. Kalmistoon on ilmeisesti rakennettu Hollolan ensimmäinen kirkko 1200-luvun lopulla. Emme tiedä, onko se edustanut idän vai lännen kirkkoa.

Turn right into Tampereentie Road and after a few hundred meters take a left turn into Hakosillantie Road. Go across Aikkalantie Road, which forms part of Finland's oldest highway, Upper Viipuri Road, which stretches from Turku to Viipuri via Hämeenlinna and Hollola. Keeping to this road, cross a bridge over the new Hämeenlinna to Lahti road. Three parallel roads; there is a span of about 700 years between the construction of the oldest and newest. Immediately after the bridge you will arrive at your next destination: KIRKKÄILA BURIAL GROUND AND KANKAANTAKA VILLAGE CLUSTER.

In 1938 Hollola Parish erected a memorial to commemorate the final resting place of their forefathers. An information board stands next to the memorial. An information board stands next to the memorial.

This ancient burial ground is one of Finland's most significant in terms of grave findings. It was in use between approx. 1050 and 1300. Some of the graves contained personal items, some did not. The burial ground was in use at the time when Christianity came to Finland and the shift towards itemless graves reflects this. Jewellery findings reflect influences from both the east and the west. The burial ground was probably the site of Hollola's first church during the late 1200's. Whether this church represented an eastern or western church is not known.

Paikannimet kantavat historiaa läpi vuosisatojen. Nimi Kirkkoaidan kalmisto oli säilynyt, vaikka itse paikka oli painunut unhoon. Sähköpylvään kuoppaa kaivettaessa kalmisto yllättäen löytyi. Oikealla laaksossa on eräs Porvoonjoen latvahaaroista, joka tuhat vuotta sitten oli venekelpoinen väylä.

Place names document history through the centuries. Kirkkoaita burial ground's name was preserved, even though the place itself was forgotten. It was only whilst digging holes for new electricity pylons that the burial ground was surprisingly rediscovered. In the valley to your right is one of the tributaries of Porvoo River, which was a boat route a thousand years ago.

Tässä ympärillä olevat seitsemän pientä kylää muodostivat keskiajalla taloluvultaan Hollolan suurimman kyläryhmän. Pellot ovat olleet peltoja jo tuhatkunta vuotta.

Kalmistosta löytyneestä rannerenkaasta Hollolan Kotiseutuyhdistys on museoviraston luvalla tehnyt hopeisia toisintoja, joita on myytävänä kotiseutumuseolla kirkolla.

Based on medieval house counts, the seven small villages in the surrounding area would have formed the largest village cluster in Hollola. The fields here would have been fields already some one thousand years ago.

With permission from the National Board of Antiquities, Hollola Local History Society has made silver copies of the bracelets found from the burial ground. They can be purchased from the local history and culture museum in Hollola parish village.

Information board text

KIRKKOAILA BURIAL GROUND AND KANKAANTAKA VILLAGE CLUSTER

The surrounding scenery represents the oldest and most unchanging agricultural landscapes in Hollola. The Kankaantaka or Vainio village cluster consists of seven small villages: Aikkala, Hälvälä, Jarvala, Nokkola, Untila, Utula, and Vesala. The fields here would have been fields already some thousand years ago. In the middle Ages, the village cluster had the greatest number of houses in Hollola.

Hollola is situated at the crossroads of ancient routes: the waterways Porvoonjoki–Vesijärvi–Päijänne and Ylinen Viipurintie Turku–Hämeenlinna–Hollola–Lappee–Viipuri. The name of the nearby hill Turkumäki refers to a marketplace.

We are now in Untila village and the burial ground of the village cluster. This is one of Finland's most significant burial ground finds. It was in use between about 1050 and 1300. Some of the graves contained personal items; some did not. The burial ground was in use at the time when Christianity came to Finland, and the shift away from grave goods reflects this. The burial ground was probably the site of Hollola's first church, during the late 1200s. The site has not been found yet, but the name Kirkkoaidanmäki (church fence hill) speaks for its existence.

The burial ground was found in 1935. It has been examined several times: in 1935, 1936, 1978, and 1979. The graves containing the greatest number of items belonged to farmers' wives who were buried wearing their festive costumes and jewellery. The types of objects refer to both east and west, the shores of Lake Ladoga, Estonia, and Western Finland: silver-coated bracelets, decorative convex brooches, buckles, spirals, etc. Of particular interest is Finland's only finding of human hair: reddish, knee-length hair tied in a handsome knot. The finds at the Kirkkoailanmäki site reveal a lot about objects and clothing in ancient Häme. Also the information about old traditions and burial customs revealed by these finds is valuable.

Jatkakaa matkaa eteenpäin pitkin Jarvalantien kaunista purolaaksoa kaksi kilometriä Riihimäentielle ja kääntykää vasemmalle kohti Salpakangasta. 3,2 kilometrin kohdalla kääntykää valo-ohjatussa risteyksessä vasemmalle tutustumaan Hollolan kuntakeskukseen.

Continue your journey along Jarvalantie Road's beautiful creak valley for two more kilometres until you reach Riihimäentie Road. Here bear left towards Salpakangas. After 3.2 km turn left at the traffic lights and begin your tour of Hollola's administrative centre.

Hollolassa on yli 21 000 asukasta ja heistä noin 13 000 asuu kuntakeskuksessa. Jokaiselle sivutielle voi pistäytyä katsomaan, miten Hollolassa asutaan ja eletään. Terveystien varrella on vasemmalla terveyskeskus, uimahalli, liikuntahalli ja kouluja. Koulun auditorio on Hollolan Näyttämön teatteri. Uimahallin ja liikuntahallin takaa löytyy Hollolan jäähalli ja muita urheilupaikkoja.

There are over 21,000 inhabitants in Hollola, about 13,000 of which live in the administrative centre. You can get a good idea of how the locals live by venturing up any side street in the town. Along the left hand side of Terveystie Road is the health centre, swimming baths, sports hall and school complex. The school's auditorium is also home to Hollola's Näyttämö theatre. Behind the swimming baths and sports hall is Hollola's ice rink and other sports facilities.

Tien oikealla puolella on kirjasto, tori, kunnanvirasto ja liikekeskus. Käykää tutustumassa Hollolan palveluihin.

Jatkakaa edelleen Terveystietä. Saavutte laajalle teollisuusalueelle, jossa on lukuisia erittäin tunnettuja yrityksiä ja yhteensä noin 1500 työpaikkaa. Sieltä voikin sitten jo kääntyä oikealle Hämeenlinnantielle ja valo-ohjatusta risteyksestä vasemmalle kohti Lahtea. Matkaa linja-autoasemalle on kuusi kilometriä.

Kiitoksia käynnistä, tulkaa toistekin Hollolaan.

Along the right hand side of the road is the library, marketplace, council offices and business centre. Take your time here to explore Hollola's range of services.

Continue along Terveystie Road. Soon you will reach a large industrial area with a host of well-known businesses and a total of approx. 1500 jobs. From here you can then turn right into Hämeenlinnantie Road and then left at the traffic lights towards Lahti. The journey back to Lahti bus station is 6 km.

Thank you for visiting Hollola. Please visit us again soon.

Valokuvaaja: Voitto Niemelä

Photographer: Voitto Niemelä

Big Lakes

EU Structural Funds